

ЄВРОПЕЙСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ ТА ВИБОРИ В КРАЇНАХ ЄС ІНФОРМАЦІЙНИЙ АСПЕКТ

ЄВРОПЕЙСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ ТА ВИБОРИ В КРАЇНАХ ЄС

ІНФОРМАЦІЙНИЙ АСПЕКТ

До підготовки цього звіту долучилися:

Володимир Солов'ян

доктор філософії, керівник Групи з аналізу гібридних загроз при Українському кризовому медіа-центрі

Вікторія Одусанво

аналітикиня Групи з аналізу гібридних загроз

Аналітична записка підготовлена за підтримки Європейського Союзу та Міжнародного фонду «Відродження» в рамках спільної ініціативи «Європейське Відродження України». Матеріал представляє позицію авторів і не обов'язково відображає позицію Європейського Союзу чи Міжнародного фонду «Відродження».

Вступ

Тривалий час Росія активно веде гібридну війну проти демократичного світу, зокрема Європи. Одним з основних інструментів впливу Москви на суспільства європейських країн є дезінформація.

Водночас ключовою метою зовнішнього інформаційного впливу Росії є дискредитація ідеї розширення Європейського Союзу.

Особливу роль Кремль відводить українській євроінтеграції. Економічно успішна та інтегрована в європейське середовище Україна є екзистенційним викликом для путінського режиму. Тому російське керівництво не полишає спроб зруйнувати європейський вектор розвитку України.

Значну увагу Москва зосереджує на спробах підірвати двосторонні зв'язки України з країнами-сусідами. З цією метою Кремль інформаційно підживлює діяльність ультраправих та радикальних євроскептичних груп в країнах ЄС, маніпулює темами історичної пам'яті та економічного суперництва. Впливаючи на громадську думку європейських суспільств, Москва прагне зменшити рішучість урядів ЄС стосовно підтримки України.

Враховуючи гібридний характер зовнішньополітичної стратегії Росії щодо Європи, вибори в країнах ЄС становлять періоди підвищеної вразливості в інформаційній сфері. Як відомо, електоральні кампанії в демократіях характеризуються прискоренням динаміки новин та медіа-контенту щодо соціально та політично значимих тем. В таких умовах зовнішні недобросовісні актори розширюють арсенал впливу на виборця.

В поточному році найбільш актуально відповідні ризики постають у світлі виборів в Польщі, Румунії та Чехії. Так, в травні 2025 президентські вибори пройдуть в Польщі та Румунії, а восени новий склад парламенту буде обрано в Чехії.

У зв'язку з цим, в межах даної аналітичної записки наведено оцінку політичної ситуації в Польщі, Румунії та Чехії в контексті електоральних перспектив політичних сил, які відзначаються скептичною позицією щодо України та питання євроінтеграції. У дослідженні також аналізується роль політичних акторів в кожній з трьох країн в контексті розповсюдження антиукраїнської пропаганди. Також досліджено стан інформаційного проникнення проросійських наративів в медіасередовище Польщі, Румунії та Чехії станом на березень 2025 року. Окрім того, частотною дослідження є експертне опитування, метою якого було встановити оцінку стану висвітлення теми інтеграції України в передвиборчій агітації в Польщі, Румунії та Чехії.

2025:

знаковий рік у відносинах Україна-ЄС?

Членство в ЄС означатиме не лише зміцнення економіки та безпеки післявоєнної України, але й посилення глобальної ролі ЄС. Подібна перспектива, звичайно, не влаштовує Росію, імперські амбіції якої націлені на територіальну та політичну експансію. Саме тому однією з ключових цілей Москви є зменшення рівня підтримки євроінтеграції України та дискредитація європейських політичних сил і урядів, які підтримують курс на підтримку та допомогу Україні.

Вступ України до ЄС підтримує переважна більшість українців, а суспільний консенсус вбачає в європейській інтеграції важливу складову захисту держави від російської експансії. Таким чином проблематика членства в ЄС є актуальною для поступального розвитку України.

Нинішній рік може ознаменувати переламний момент в історії відносин між Україною та ЄС. Очікується, що незабаром Україна відкриє перший кластер у переговорах про вступ до ЄС. Амбітна мета Києва, яку оголосив президент Володимир Зеленський, - відкрити всі переговорні кластери з ЄС в поточному році.

За даними уряду, Україна вже завершила процес скринінгу законодавства в межах першого кластера "Основи" й отримала звіт ЄС з рекомендаціями, які були імплементовані в дорожні карти у сфері верховенства права, реформи державного управління та функціонування демократичних інституцій. За словами єврокомісарки з питань розширення Марти Кос, до кінця 2025 року Євросоюз може відкрити всі переговорні кластери. Плани щодо дотримання вказаних термінів також нещодавно підтвердила посол ЄС в Україні Катаріна Матернова.

Спільне засідання Уряду України та Європейської Комісії у Києві, лютий 2025

Чотири виміри підтримки України

Польща, Румунія та Чехія є важливими союзниками Києва на євроінтеграційному шляху. Також ці країни займають одні з ключових позицій в архітектурі міжнародної підтримки обороноздатності України.

Військово-технічний вимір. Із початку повномасштабного вторгнення військова допомога Україні з боку трьох країн включала передачу озброєння та військової техніки, боєприпасів і спорядження. Відповідно до офіційного сайту президента Польщі, військова допомога Україні становить близько 15 мільярдів злотих. Справді, Польща стала першою країною, яка почала поставки значних об'ємів важкого озброєння, та передала бойові літаки. Також слід особливо відзначити, що Україна отримала від Польщі майже 29.500 комплектів Starlink. Дані комплекси відіграють ключову роль в забезпеченні зв'язку в підрозділах ЗСУ. В той же час, напередодні третьої річниці повномасштабного вторгнення Росії польський віцепрем'єр-міністр та міністр оборони Владислав Косіняк-Камиш відзначив, що Польща підготувала близько третини від загальної кількості українських військовослужбовців, які проходили навчання за ініціативами ЄС, та продовжить проводити навчання на своїй території.

Румунія стала однією з держав, в яких проводились тренування українських пілотів задля оснащення Повітряних Сил України винищувачами F-16. В жовтні 2024 Бухарест затвердив відкриття навчального центру для українських морських піхотинців, який, за попереднім планом, має функціонувати наступні два роки. Окрім того, восени минулого року Румунія передала Україні зенітно-ракетний комплекс (ЗРК) Patriot, вкрай важливий для захисту цивільної та енергетичної інфраструктури. Варто також зазначити, що з метою збереження "режиму тиші" значна частка військової допомоги Румунії надавалась неопублічно.

Зенітно-ракетний комплекс Patriot в Румунії,
Джерело: defence-ua.com

Водночас Польща та Румунія мають ключове географічне значення для забезпечення логістичних шляхів постачання зброї. Так, через хаб в польському аеропорту «Ясьонка» постачається приблизно 90% усієї міжнародної військової допомоги для України.

Чехія, у свою чергу, відіграє ключову роль в забезпеченні ЗСУ боєприпасами. В рамках «коаліції боєприпасів», яку координує Прага, до України було доставлено 1.6 мільйона снарядів. Програма пошуку та закупівлі боєприпасів була продовжена і в поточному році. Понад те, міністерка оборони Чехії Яна Чернохова нещодавно зазначила, що протягом трьох років російської агресії Прага виділила 7.3 мільярда крон на закупівлю військових матеріалів для України. Окрім цього, за сприяння Чехії було проведено тренування понад 7 тис. українських солдатів на території ЄС.

Економічний вимір. Окрім військової допомоги, всі три країни надають Україні економічну та логістичну підтримку. До прикладу, під час блокади Росією українських портів, Бухарест відкрив можливість для Києва проводити транзит зерна через порт Констанца, який став головним альтернативним маршрутом для українського зерна з початку повномасштабного вторгнення Росії.

Відповідно до інфографіки, опублікованої офісом президента Польщі, в 2022-24 роках допомога, яку Варшава надала Україні становить 4.91% ВВП країни. Більшість цієї допомоги (4.2%) було спрямовано на підтримку українських біженців.

З початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну, чеський уряд витратив 62.5 мільярда крон на гуманітарну допомогу Україні та українським біженцям. Окрім цього, громадяни Чехії зробили благодійні внески з власних заощаджень на суму близьку до 300 мільйонів євро.

Допомога біженцям. Згідно зі статистикою Агенства ООН у справах біженців (UNHCR), станом на початок 2025 року у Польщі проживає 998 тис., а у Чехії – 398 тис. українців, які були змушені шукати притулок від бойових дій закордоном. Таким чином обидві країни перебувають у трійці європейських держав, які прийняли найбільшу кількість українських біженців. Румунія надає тимчасовий захист приблизно 181 тис. українських біженців. (січень 2025). Таким чином Румунія входить в п'ятірку країн ЄС за кількістю шукачів притулку з України.

Джерело: gromada.cz

В той же час Варшава та Прага активно заохочують залучення українців до місцевих ринків праці. У Польщі частка біженців, більшість з яких жінки, які працюють або активно шукають роботу, перевищила 67%. Уряд планує дозволити українцям обмінювати тимчасовий захист на дозвіл на проживання терміном на три роки. В Чехії 152,7 тис. українців офіційно працевлаштовані (тобто орієнтовно дві третини працездатного віку).

Підтримка євроінтеграційного курсу. Польща, Румунія та Чехія дотримуються послідовної сприятливої позиції в питанні євроінтеграційного курсу України.

Польща відома як багаторічний адвокат членства України в ЄС. Закономірно, дане питання стало одним з пріоритетів Варшави в рамках головування в Раді ЄС. За словами прем'єр-міністра Польщі Дональда Туска, «польське головування переломить безвихідь, яка склалась протягом останніх місяців у питанні інтеграції України. Польща буде спільно працювати разом з Україною і європейськими партнерами над прискоренням процесу приєднання». Зокрема, Варшава докладє зусиль для подолання опору Угорщини. Позиція Польщі полягає в тому, що питання двосторонніх угорсько-українських відносин не можуть блокувати дискусію на тему першого кластера.

Підтримка євроінтеграції України з боку Румунії також є незмінною. Для Бухаресту успіх Києва на євроінтеграційному терку є важливим з огляду на вплив ситуації в Україні на позиції проєвропейських сил в Молдові. Так, наприкінці березня в ході зустрічі з головою МЗС Польщі Радославом Сікорським міністр закордонних справ Румунії Еміль Гурезяну заявив, що "особливий акцент було зроблено на підтримці прогресу в напрямку європейської інтеграції України та Республіки Молдова шляхом відкриття першого етапу переговорів у цьому півріччі". Варто зауважити, що дане питання є особливо актуальним, враховуючи наближення парламентських виборів, які відбудуться в Молдові восени цього року.

Президент Молдови Майя Санду та президент України Володимир Зеленський

Сприяння євроінтеграції – один з важливих стовпів зовнішньої політики Праги за урядування Петра Фіали. Наприкінці січня стало відомо, що Чехія підготувала «план» для вступу України та Молдови у спільний ринок ЄС. В ініціативі стверджується, що подальша економічна інтеграція України та Молдови завдяки розширенню угод про вільну торгівлю суттєво допоможе цим країнам «протистояти згубному впливу Росії». Ключові напрями інтеграції, на яких наголошують автори документу: енергетика, цифрові технології, сільське господарство, екологія, підприємництво. Такий підхід може сприяти запровадженню законодавства на рівні ЄС, яке б наблизило економіки обох країн до блоку через розширення доступу до ринків, безпеки та співпраці в різних сферах.

Загрозливі тенденції: сприйняття України та скепсис щодо ідеї євроінтеграції в Польщі, Румунії та Чехії

Попри те, що всі три країни допомагають Україні у відбитті агресії Кремля, а також підтримують євроінтеграційний курс, внутрішньополітичні тенденції накладають відбиток на сприйняття України в суспільствах Польщі, Румунії та Чехії.

Активність євроскептичних політичних сил створює сприятливе підґрунтя для поширення проросійських наративів. Протягом останніх років найбільш показовими ілюстраціями цих тенденцій стали анти-українські протести, організовані ультраправими політсилами в країнах-сусідах ЄС.

Одним з найбільш знаковими стали протести фермерів та перевізників в Польщі, Румунії та Словаччині в 2023-2024 роках. Глобальною причиною акцій була довготривала політика ЄС щодо податків та мит на сільськогосподарську продукцію, яка значною мірою впливала на прибутки європейських фермерів. Проте “іскрою”, з якої розрослася хвиля протестів стало рішення Брюсселю продовжити тимчасове скасування мит для України.

Після ухвалення цього рішення частина фермерів Польщі та Румунії проводили протести на кордоні з Україною, блокуючи в'їзд та виїзд українських вантажівок та інколи навіть потягів.

Попри те, що причини протестів мали внутрішньополітичний характер (фактор виборів в Польщі), а також були частково спричинені політикою керівництва ЄС та відсутністю превентивних кроків з боку Києва, ситуацією скористалась Москва. Торгово-експортні непорозуміння України із західними сусідами стали додатковою можливістю для дестабілізації міждержавних відносин. До прикладу, в Польщі під час протестів російська мережа Doppelganger, що створює дезінформаційні кампанії в соціальних мережах, поширювала фейки щодо протестів на кордоні.

Ще одним прикладом як московська пропаганда може впливати на суспільні настрої в країнах ЄС є кейс протестів проти “шкоди”, якої європейським країнам буцімто завдають українські біженці. Так, в листопаді минулого року у Празі біля будівлі чеського Національного музею відбувся мітинг, під час якого люди з плакатами “Чеська Республіка - на першому місці” та “Чехію перетворюють на Україну” вимагали зняти з будівлі український прапор, який був піднятий в 2022 році на знак підтримки.

Фейкова сторінка Polityka, створена в межах кампанії Doppelgänger.
Джерело: Demagog / raport alliance4europe

Одним з факторів “натхнення” для цієї акції слугував російський наратив про те, що “наплив” українських біженців до Чехії загрожує стиранням культурної ідентичності громадян Чехії та їхній соціальній та економічній безпеці.

Серед останніх політичних потрясінь в Румунії - відсторонення ультраправого кандидата Келіна Джорджеску (Calin Georgescu) від участі у президентських виборах Румунії через зв'язок політика з російськими спецслужбами та численні порушення правил ведення виборчої кампанії. У зв'язку з цим, серед центральних тематик румунських правих - теза про “руйнування демократії” в Європі та дорікання на Брюссель через тиск, який начебто керівництво ЄС чинить на Бухарест. Показово, що саме такі «аргументи» російські ЗМІ висували проти румунської влади, намагаючись використати фіаско лояльного до Москви кандидата для посилення впливу пропаганди в Румунії.

Тож в рамках цього дослідження ми вирішили надати зріз соціологічних опитувань громадян трьох країн стосовно їхнього ставлення до питань, пов'язаних з підтримкою України. Дані показники важливі для розуміння розміру аудиторій, що є потенційно вразливими до поширення проросійських та україноскептичних наративів.

Підтримка України у війні (надання озброєння):

Польща. Згідно з опитуванням, проведеним Центром діалогу ім. Юліуша Мєрошевського в листопаді-грудні 2024 року, 54% респондентів вважають, що Польща повинна продовжувати надавати військову підтримку Україні, тоді як 26% виступають проти.

Румунія. Результати опитування IRSOP (березень, 2025) свідчать: 65% респондентів вважають, що Румунія не повинна виділяти більше грошей на підтримку України, а 32% підтримують збільшення підтримки.

Чехія. Згідно опитування STEM (січень 2025), 47% чехів вважають, що уряд надає надмірну військову підтримку Україні, 34% вважають нинішні об'єми достатніми.

Допомога українським біженцям:

Польща. 44% поляків вважають обсяг соціальної допомоги, наданої українським біженцям, надмірним. Згідно даних Центру дослідження громадської думки (CBOS) від жовтня 2024 року, підтримка прийому українських біженців знизилася до 53%, що є найнижчим показником з початку російського вторгнення в лютому 2022 року. Для порівняння, у березні 2022 року цей показник становив 94%.

Румунія. Згідно дослідження GLOBSEC «Public Attitudes in Romania» (станом на жовтень 2024 року), 64% румунів підтримують надання гуманітарної допомоги українським біженцям.

Чехія. Підтримка перебування українських біженців у Чехії залишається стабільною: 54% респондентів висловлюють позитивне або скоріше позитивне ставлення.

Ставлення до українців:

Польща. Опитування Центру ім. Мєрошевського виявило, що 25% поляків мають позитивне ставлення до українців, 30% — негативне, а 41% дотримуються нейтральної позиції. При цьому лише 14% поляків бажають, щоб українські біженці залишилися в Польщі, а понад половина респондентів хотіла б, щоб вони повернулися в Україну.

Румунія. За даними GLOBSEC, 35% респондентів вважають, що українські біженці становлять загрозу для Румунії.

Чехія. 50% чехів сприймають українських біженців як загрозу, тоді як 33% вважають їх корисними для країни.

Євроінтеграція

Польща. Польща. 62% респондентів прихильно сприймають ідею інтеграції України до ЄС.

Румунія. 54% респондентів підтримують вступ України до ЄС, а 30% дотримуються протилежної точки зору.

Чехія. Дані про громадську думку Чехії щодо інтеграції України в ЄС обмежені, відповідне питання не входить до опитувань.

Румунія

Політична ситуація напередодні виборів

Тема підтримки України стала одним з основних лейтмотивів виборчої кампанії румунських ультраправих. Катализатором всплеску їхньої популярності була неочікувана перемога у першому турі президентських виборів 24 листопада 2024 року незалежного кандидата Келіна Джорджеску. Політик, відомий правопопулістськими поглядами, на старті кампанії вважався маловідомою фігурою. Однак його результат в першому турі (майже 23%) став холодним душем для більшості політичних оглядачів.

За оцінкою програмного координатора у представництві Фонду імені Фрідріха Еберта в Румунії Крістіана Кіскопа, Джорджеску завдав потужного удару традиційним партіям - соціал-демократам (PSD) і правоцентристським націонал-лібералам (PNL), які з 2021 року формують правлячу коаліцію. Їхні кандидати поступилися Джорджеску, а партії в ході парламентських виборів (1 грудня 2024) втратили майже 10 відсоткових пунктів у порівнянні з попередніми виборами.

Втім невдовзі з'ясувався непривабливий підтекст успіху ультраправого кандидата. 4 грудня президент Румунії Клаус Йоханніс дозволив оприлюднити документи румунських спецслужб щодо виборів, які свідчать, що Джорджеску проводив передвиборчу кампанію з порушенням законодавства. Ці дані надали Служба розвідки Румунії (SRI), Служба зовнішньої розвідки (CSAT), Служба спеціальних телекомунікацій (STS) та Міністерство внутрішніх справ. Так, за даними SRI Джорджеску стрімко набув популярності за два тижні до першого туру президентських виборів завдяки скоординованій кампанії у соціальних мережах, зокрема TikTok. Згідно інформації Міністерства внутрішніх справ Румунії, до розкрутки кандидатури політика в соцмережах було залучено понад 100 акаунтів із загальною аудиторією понад 8 млн підписників. Деякі з них раніше просували проросійські, антисемітські, антизахідні чи антиукраїнські наративи.

Враховуючи це, Національна рада з питань телебачення і радіомовлення Румунії звернулася до Європейської комісії з проханням розслідувати роль платформи TikTok у виборчому процесі.

На тлі оприлюднення інформації про можливий зовнішній вплив на результати голосування, 6 грудня 2024 року Конституційний суд Румунії анулював результати першого туру через підозри втручання Росії у вибори. Невдовзі було визначено нові дати повторних виборів президента - 4 травня (перший тур) та 18 травня (другий тур, якщо жодний з кандидатів не отримає більше половини голосів).

Щодо самого Джорджеску Генпрокуратурою Румунії було висунуто ряд звинувачень. Серед них підбурювання до дій проти конституційного ладу та створення чи підтримка фашистської організації. Зрештою, 9 березня Центральне виборче бюро Румунії відхилило кандидатуру Джорджеску. Через декілька днів Конституційний суд остаточно затвердив дане рішення.

Мітинг на підтримку Джорджеску, 1 березня 2025,
Джерело: apnews.com

Джорджеску назвав дії влади «продовженням перевороту» та «ударом у серце демократії». Дискваліфікований экс-кандидат взяв участь в декількох мітингах, засвідчуючи амбіції щодо продовження політичної кар'єри попри неучасть в травневих виборах. Водночас на початку березня порядок денний протестувальників розширився - ключовою вимогою стала відставка чинного прем'єр-міністра Марчела Чолаку. Однак, попри спалахи вуличних акцій непокори, які організували праві політсили, наразі найбільш вірогідним залишається сценарій врегулювання політичної кризи демократичним шляхом – через вибори.

Джорджеску назвав дії влади «продовженням перевороту» та «ударом у серце демократії». Дискваліфікований экс-кандидат взяв участь в декількох мітингах, засвідчуючи амбіції щодо продовження політичної кар'єри попри неучасть в травневих виборах. Водночас на початку березня порядок денний протестувальників розширився - ключовою вимогою стала відставка чинного прем'єр-міністра Марчела Чолаку. Однак, попри спалахи вуличних акцій непокори, які організували праві політсили, наразі найбільш вірогідним залишається сценарій врегулювання політичної кризи демократичним шляхом – через вибори.

В цих умовах роль «запасного кандидата», навколо якого консолідуватимуться праві сили, відійшла до лідера Альянсу за об'єднання румунів (AUR) Джордже Сіміону. У першому турі президентських виборів він набрав 14% голосів. При цьому слід зазначити, що політик має суттєвий потенціал для нарощування електоральної бази. Так, на парламентських виборах його партія показала другий результат - 18%. Також Сіміон може розраховувати на голоси прихильників Джорджеску. Окрім того, кандидатуру Сіміона підтримала очільниця Партії молодих людей (POT) Анамарія Гаврила, яка до 2021 розбудовувала політичну кар'єру в AUR. Ця молода партія правого ухилу, заснована в 2023 році, заручилась підтримкою 6,35% виборців на грудневих парламентських виборах.

Діана Шошоакє демонструє мапу з "приєднаними" до Румунії територіями сусідніх держав

Таким чином на фінішну пряму президентських виборів в Румунії вийшов неофіційний союз ультраправих політсил (AUR-SOS-POT). Отож шанси кандидата від правих потрапити до другого туру оцінюються як доволі високі.

Partidul Oamenilor Tineri (Courtesy Image)

Лідери румунських націоналістів Джордже Сімон, Анамарія Гавриле та Келін Джорджеску (зліва направо).
Джерело: stirilekanald.ro

Наслідки сходження з гонки Джорджеску, який вважався фаворитом першого туру, уже зафіксували румунські соціологи. Згідно опитування (від AtlasIntel), яке було проведене одним з перших з моменту відсторонення Джорджеску, у першому турі президентських виборів перемогу може здобути його «ідейний союзник» Джордже Сіміон. На друге місце претендують декілька фігур - міський голова Бухареста Нікусор Дан (Nicușor Dan), Крін Антонеску (кандидатура партій правлячої коаліції), колишній прем'єр-міністр Румунії Віктор Понта (Victor Ponta) та лідерка опозиційного центристського "Союзу порятунку Румунії" Елена Ласконі (Elena Lasconi).

Вибори президента Румунії 2025: антиукраїнський дискурс

Келін Джорджеску. Впродовж останніх місяців діяльність Джорджеску завдала втрат іміджу України в румунському суспільстві. Кампанія політика була побудована на ідеї економічного суверенітету Румунії та скорочення залежності від імпорту. Риторика Джорджеску сприяла відновленню протестних настроїв серед частини румунського суспільства щодо імпорту українських товарів. Нагадаємо, що наприкінці 2023 – на початку 2024 року румунські фермери протестували проти імпорту українського зерна та сільгосппродукції. Тоді основним аргументом фермерів була теза, що дешевший український імпорт знижує місцеві ціни, а звинувачення адресувались переважно керівництву ЄС.

Також Джорджеску відомий критичними висловлюваннями на адресу НАТО. Він засуджував встановлення американської системи ПРО наземного базування на колишній військово-повітряній базі Девеселу. При цьому політик хвалив президента Росії, називаючи його «людиною, яка любить свою країну». Таким чином Джорджеску сприяв поширенню несприйняття в румунському суспільстві ідеї трансатлантичної єдності перед російською загрозою.

Апогеєм антиукраїнської риторики Джорджеску стало інтерв'ю romaniatv.net, в якому він назвав Україну вигаданою державою, справжньою назвою якої, буцімто, має бути "Українська Радянська Соціалістична Республіка". Цим політик не обмежився і озвучив посягання на територіальну цілісність України. За твердженням Джорджеску, інтерес Румунії полягає у відновленні контролю над рядом історичних регіонів, які належать до складу України – Північною Буковиною, Буджаком та Північним Марамурешем. Також одіозний кандидат запропонував Угорщині "забрати" Закарпаття, а Польщі – Львівську область. Решту території України він зневажливо назвав "Малоросією".

Попри те, що Джорджеску був недопущений до повторних виборів, його популярність свідчить про суспільно-політичні тенденції. За оцінкою, Крістіана Кіскопа, основний електорат Джорджеску зосереджений у сільських та економічно неблагополучних регіонах, які тривалий час вважалися обділеними увагою реформ. Тож ріст популярності правого популіста відображає суспільні розбіжності та розчарування традиційним політичним та економічним істеблішментом.

В той же час вибори очікувано стали сезоном активізації традиційних антиукраїнських акторів, зокрема сенаторки Діани Шошоаке. Політикиня не перший рік активно підтримує проросійські тези.

До прикладу, в березні 2023 року вона внесла на розгляд парламенту законопроект, який вимагав денонсації договору про добросусідство з Україною та анексії українських територій (Північної Буковини, Герцаївщини, Буджаку, історичного Марамурешу та острова Зміїний). В жовтні того ж року Шошоаке погрожувала зірвати виступ президента України в парламенті Румунії, через що подію довелося скасувати. Шошоаке також брала участь в офіційних заходах у посольстві Росії в Бухаресті. Наприклад, відвідала російське дипломатичне представництво, щоб «відсвяткувати результати спеціальної операції» в Україні.

Діана Шошоаке в посольства РФ в Румунії

У відповідь на нещодавній недопуск до виборів, Шошоаке написала відкритого листа лідеру Росії, в якому зазначила, що Румунія історично пов'язані з Росією через православну віру, а її народ позбавлений можливості самостійно обирати політичний курс. Також вона заявила, що Україна нібито "незаконно" утримує "румунські території" на підставі "несправедливого пакту "Ріббентропа - Молотова", який був денонсований, і тому ми маємо право захищати румунів на цих теренах, які ми хочемо повернути". «Вимогу» румунської держави щодо «повернення» територій Шошоаке попросила Путіна враховувати «в рамках переговорів про мир в Україні». Через ці дії Шошоаке було заборонено в'їзд в Україну на три роки.

Таким чином, Шошоаке є одним із головних рупорів антиукраїнської пропаганди серед румунського політикуму. Лідерка SOS Romania змішує в одній пробірці радикальний націоналізм із кремлівськими наративами. Втім варто відзначити, що Шошоаке і її партія є представниками маргінальної ніші румунської політики і не має суттєвого впливу на поведінку виборців.

Значно більшу небезпеку становить Джордже Сіміон – очільник партії AUR. Ця політсила окреслює себе як правоцентристська та християнсько-демократична партія. Проте, їхня політика відзначається пропагуванням анти-європейських цінностей, дискредитацією представників ЛГБТ-спільноти, етнічних меншин.

З'їзд AUR в місті Тирговіште 7 квітня 2024 р. на тлі зображення середньовічного господаря Волощини Влада Цепеша – історичного прототипа персонажа Дракули.

Джордже Сіміон та інші члени AUR неодноразово критикували санкції проти Росії та допомогу Україні, стверджуючи, що "це не наша війна" і Румунія має дбати лише про власні інтереси. До прикладу, в лютому 2025 року депутати AUR проголосували проти закону, який дозволяє збивати російські військові дрони, що порушують повітряний простір Румунії. Також представники AUR брали участь у протестах, де звинувачували уряд у підпорядкуванні "наказам" ЄС, НАТО та "іноземних посольств", натякаючи, що зміна влади може покласти край нібито експлуатації ресурсів країни іноземцями. Попри те, що в публічних заявах члени партії подекуди заперечують будь-які афіліації з Москвою, наслідування наративам Кремля чітко прослідковується у їхній діяльності.

Джордже Сіміону також приписують зв'язки з російськими спецслужбами. Так Анатолій Шалару (Anatol Șalaru), колишній Міністр оборони Молдови звинуватив Сіміона у співпраці з ФСБ. Представники СБУ також представляли документи, які підтверджують зв'язки політика з Росією та його систематичну антиукраїнську діяльність.

При цьому, вартим уваги є трансформація радикальної риторики AUR. Дискурс партії стає більш комплексним, адже станом на початок 2025 року відверте потурання Москві та апелювання до антиєвропейських наративів поєднується з показовим пом'якшенням риторики партії. У рамках цієї стратегії, спікери AUR докладають зусиль аби їхня діяльність виглядала більш помірковано та "презентабельно" для представників інших політичних сил.

Політичний образ Джордже Сіміона також є двояким. Політик одночасно засуджує російську агресію і виступає проти надання Україні воєнної допомоги. Окрім цього, попри позиціонування себе та партії як "близьких до Європи", Сіміон присвятив частину передвиборчої риторики критиці інституцій ЄС та наголошенні на важливості захисту національних інтересів на противагу євроінтеграції.

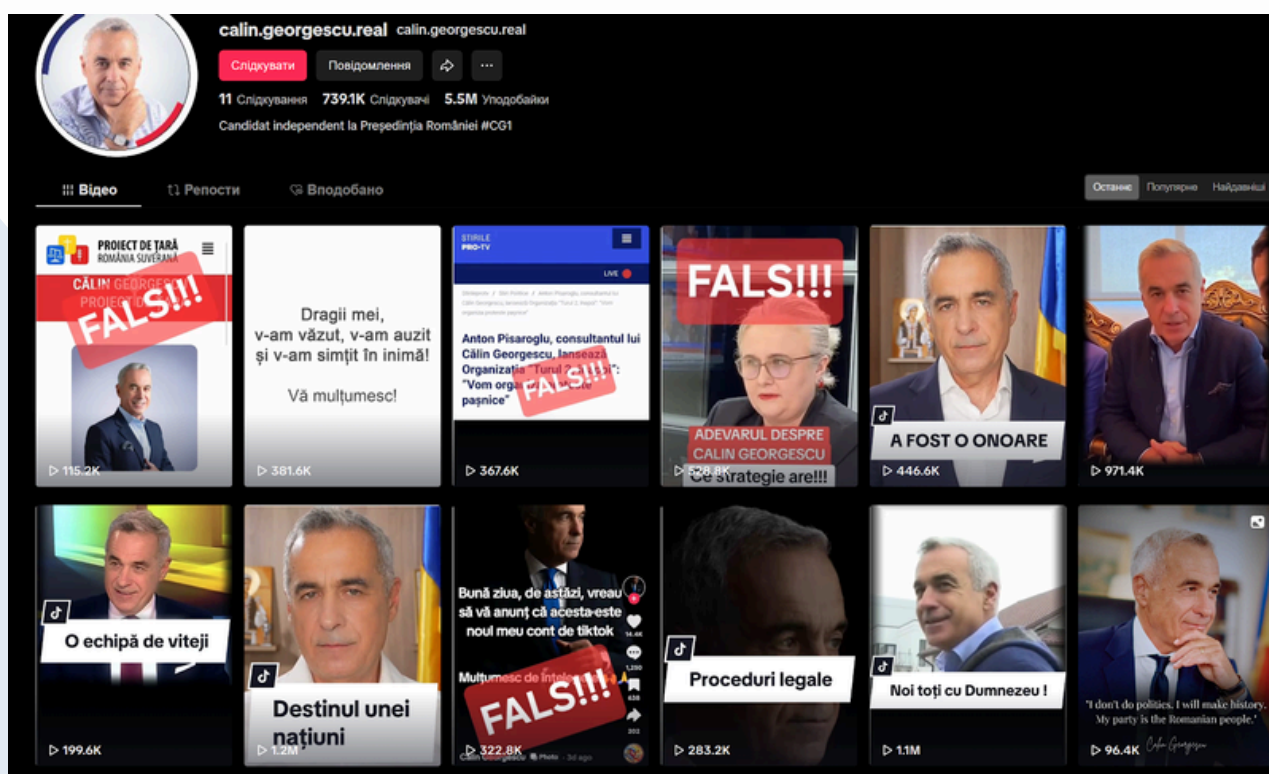
Подібна поведінка може свідчити про використання стратегії “меншого зла” - створення образу більш раціональної та передбачуваної політструктури, якою може бути простіше співпрацювати. Примітно також, що ця риторика є своєрідним “контрастом” до передвиборчої стратегії Джорджеску, який відкрито називав Путіна “справжнім лідером”.

Діяльність антиукраїнських медіа в Румунії

Платформи поширення проросійської та антиукраїнської пропаганди в Румунії охоплюють традиційні засоби масової інформації, онлайн-видання, соціальні мережі та інфлюенсерів, які діють в різних сферах громадського життя.

Соціальні мережі відіграють ключову роль в поширенні маніпулятивних повідомлень, фейкових новин або тенденційних інтерпретацій.

Станом на січень 2025 року в Румунії було зареєстровано 13,0 млн користувачів соціальних мереж, що становить 68,6% загальної кількості населення. При цьому TikTok демонструє найшвидше зростання з часткою охоплення 8,51 млн (47,7% місцевої бази користувачів Інтернету).

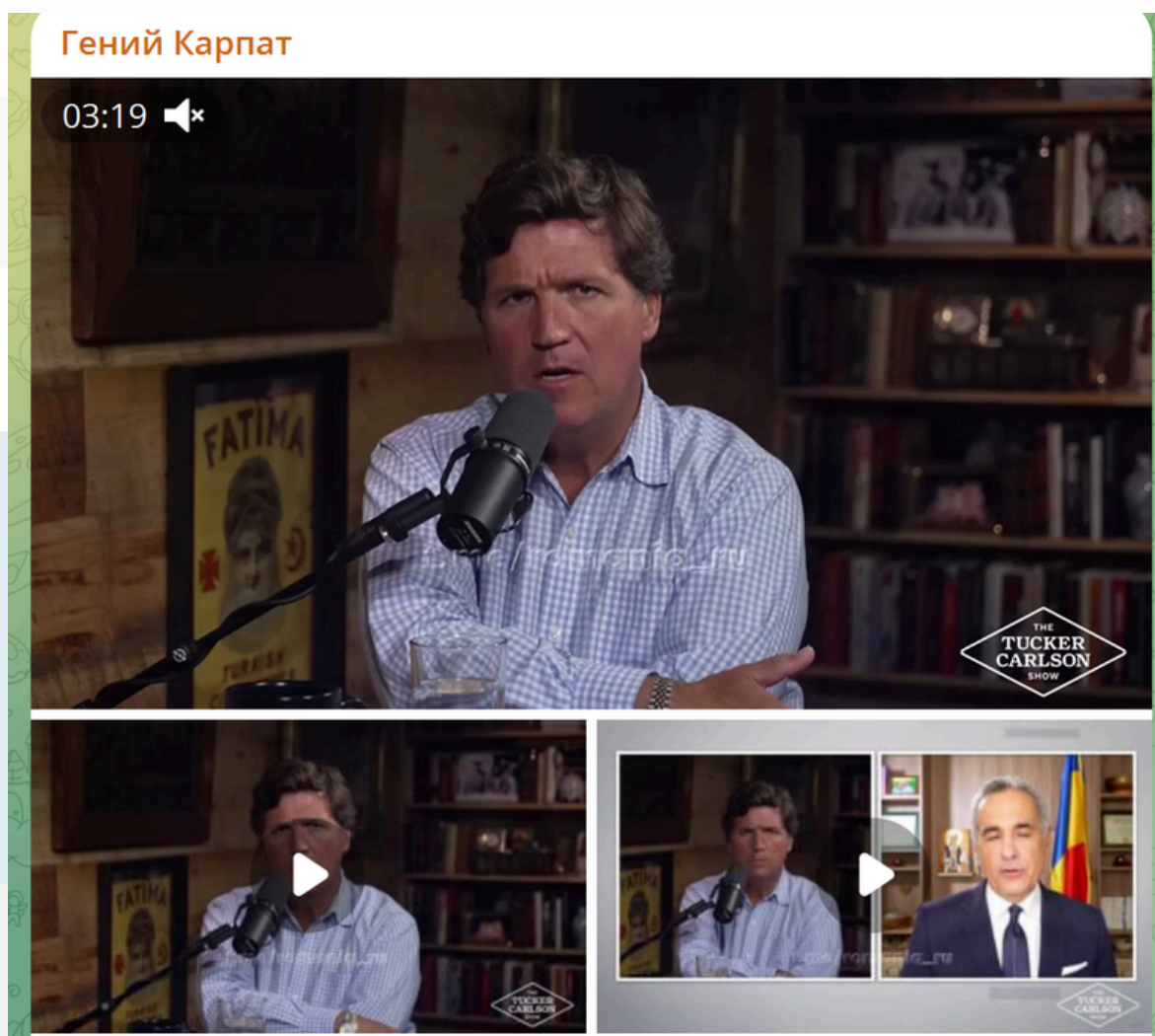

Скріншот сторінки Джорджеску в Тіктоці, деякі з останніх відео набрали понад 1 млн переглядів

На основі даних ресурсу datareportal.com, можна встановити динаміку росту аудиторії TikTok: 2022 - 6.37 млн акаунтів, 2023 - 7.58 млн, 2024 - 8.97 млн, 2025 - 8.51 млн. Таким чином, на тлі скандалу довкола скасованого першого туру президентських виборів, помітне скорочення кількості акаунтів, ймовірно через відтік ботів.

Приклад кампанії Джорджеску засвідчує, що зовнішні недобросовісні актори можуть «хакнути» вибори за допомогою TikTok. Так, відповідно до даних румунської влади, обліковий запис bogpr, який належить громадянину Румунії Богдану Пеширу, профінансував агітацію в TikTok. Адміністрація TikTok підтвердила виплати на загальну суму 381 тис. доларів за період з 24 жовтня по 24 листопада 2024. Кошти були спрямовані користувачам, що брали участь у просуванні Джорджеску.

Ще одним каналом для поширення кремлівських наративів став Telegram. Станом на 2025 рік Telegram є четвертим за популярністю додатком для спілкування в Румунії з аудиторією близько 1 млн. користувачів. В російськомовних та румунськомовних проросійських Telegram-каналах переважно піаряться лояльні до Москви політики.

Російськомовний Телеграм-канал про політику в Румунії (з аудиторією 8,6 тис.) поширює та схвально коментує інтерв'ю Келіна Джорджеску Такеру Карлсону

Ще одним методом поширення є сайти з фейковими новинами та маловідомі онлайн-видання. Мережа конспірологічних і проросійських сайтів імітує стиль «конвенційної» преси, але справжня мета полягає в маніпулюванні громадською думкою. Значна частка контенту спрямована на дискредитацію позиції України щодо мирного врегулювання війни а також перспектив європейської інтеграції. Серед таких платформ можна виокремити за чисельністю аудиторії: ActiveNews.ro, SolidNews.ro, Flux24.ro, R3media.ro, Ortodoxinfo.ro, Inpolitics.ro. Більшість цих сайтів не розкривають своїх власників чи джерел фінансування.

Телебачення в Румунії також продовжує залишатися важливим засобом політичної комунікації. В ток-шоу на румунському ТВ присутні теми, які стосуються відносин з Києвом та впливають на суспільне сприйняття європейської інтеграції України. До прикладу, «скандал Бистре» (днопоглиблювальні роботи України в гирлі Дунаю, що, за версією румунської сторони, може призвести до екологічної катастрофи), утиски румунської меншини в Україні, економічні втрати внаслідок «утримування» українських біженців, «експансія» української агропродукції тощо. Навіть якщо редакційна політика каналу є проєвропейською, запрошення до обговорення коментаторів від ультраправих політсил сприяє легітимізації в медіа дискурсі тез, що нав'язуються російською пропагандою.

Деякі румунські телеканали новин перманентно відзначаються толеруванням дезінформації. Наприклад, România TV, що належить колишньому депутату від Соціал-демократичної партії Себастьяну Гіце, відомий поширенням антиукраїнських наративів. Зокрема, канал активно висвітлює діяльність лідера ультраправої партії AUR Сіміона, який відомий своєю антиєвропейською та антиукраїнською риторикою. Окрім того, телеканал підтримує тези про негативний вплив імпорту української сільськогосподарської продукції на економіку Румунії, стверджуючи, що це шкодить румунським фермерам. România TV (RTV) неодноразово отримувала штрафи від Національної ради аудіовізуального мовлення (CNA) за маніпуляції та підтримку конспірологічних теорій.

Серед радіостанцій системним поширення дезінформації про Україну відзначається Gold FM. До прикладу у випуску програми «Geopolitica la zi» від грудня повідомлялось про існування американських біолабораторій в Україні, які начебто фінансуються компаніями Big Pharma, Фондом Сороса та навіть членами родини Байденів.

До слова, один з ведучих радіостанції, політик Козмін Гуша (Cozmin Gușă) нещодавно відзначився статтею, в якій стверджує, що внаслідок передачі Україні системи ПРО Patriot Румунія стає "васалом" США та опиняється в зоні ураження Росії, яка може вважати її легітимною мішенню. На думку Гуші, рішення було прийнято без належної компенсації або гарантій безпеки з боку союзників. Відтепер «Румунія фактично у стані війни», - констатує він.

Козмін Гуша та лідер AUR Джордж Сіміон, фото: thediplomaticaffairs.com

Ще одним джерелом російської дезінформації є сайти Республіки Молдова, які мають румуномовні секції. Наприклад, [Sputnik Moldova](#). Попри блокування в 2022 році, сайт продовжує активну діяльність. У контексті виборів 2024/2025 ці сайти виконують роль інформаційного резонатора, оперативно підхоплюючи провокативні заяви ультраправих кандидатів.

Польща

Політична ситуація напередодні виборів

Перший тур президентських виборів Польщі заплановано на 18 травня 2025 року. Західний сусід України наближається до вибору нового глави держави в умовах політичної поляризації та загальної втоми виборців від тривалого домінування двох головних таборів, представлених консервативною партією «Право і справедливість» (PiS) та ліберально-демократичною «Громадянською платформою» (PO).

Травневі вибори завершають період частих електоральних кампаній - з жовтня 2023 року в країні відбулись парламентські, місцеві, а також вибори до Європарламенту. Отож нинішня кампанія остаточно визначить конфігурацію влади в Польщі на найближчі роки.

Правляча «Громадянська платформа» висуває на пост президента країни мера Варшави Рафала Тшасковського. Згідно з соціопитуванням очільник столиці є найбільш імовірним претендентом на перемогу. До речі, в 2020 році політик впритул наблизився до перемоги над чинним президентом Анжеєм Дудою, набравши понад 48% голосів.

За даними останніх опитувань, лідером перегонів є саме Рафал Тшасковський. Його підтримують 38% респондентів. На другому місці кандидат від PiS Кароль Навроцький – за якого готові проголосувати 20%. Доволі суттєві шанси змагатись з Тшасковським за потраплення в другий тур має також кандидат від правої партії «Конфедерація» Славомір Менцен, якого підтримує близько 19% виборців.

Навроцький яскраво стартував і на початку року почав скорочувати відставання від фаворита, проте невдовзі його виборча кампанія забуксувала. Політологи відзначають, що кампанія кандидата від "Конфедерації" наразі виглядає більш креативно. Як наслідок, за результатами окремих опитувань, проведених на початку березня, респонденти віддають Менцену друге місце.

Тріо кандидатів, що лідирують в соціологічних опитуваннях напередодні виборів - Рафал Тшасковський, Кароль Навроцький, Славомір Менцен (зліва направо). Фото: [wiadomosci.onet.pl](#)

Найближчі переслідувачі трійки лідерів - спікер Сейму Шимон Головня, лідерка "Лівиці" Магдалена Беят, Адріан Зандберг з партії "Разом" та депутат Європарламенту Гжегож Браун практично не мають шансів на вихід до другого туру. Відтак головною інтригою першого туру є суперництво Навроцького та Менцена.

В той же час варто відзначити, що електоральна база правоконсервативного табору залишається мобілізованою, а опозиція готова нав'язати запеклу боротьбу за пост президента.

Перемога Навроцького може розглядатись в PiS як плацдарм для майбутнього реваншу на парламентських виборах 2027 року. З іншого боку, потенційне президенство Менцена забезпечить додатковий приріст популярності ультраправих сил в польській політиці і перманентну кризу у відносинах президента з урядом та парламентом. В той же час, за даного сценарію лідери «Конфедерації» спробують посунути PiS з ролі головної опозиційної партії. Отож перемога Навроцького чи Менцена з великою імовірністю призведе до ерозії польсько-українських відносин.

Вибори президента Польщі 2025: український контекст

Кандидатура Тшасковського в Україні розглядається як найбільш зручна для налагодження двосторонніх відносин та збереження сталої підтримки євроінтеграційного курсу Києва з боку польського керівництва. Після повернення до влади Дональда Туска наприкінці 2023 було помітно зменшено напруження у відносинах між Польщею та Україною, яке виникло за попереднього уряду (PiS). Враховуючи політичну афіліацію мера Варшави з урядом Туска, перемога Тшасковського означатиме, що внутрішньополітична ситуація в Польщі не матиме значного впливу на стратегічне партнерство з Україною.

Постать кандидата від PiS - Навроцького в Україні привернула увагу у зв'язку із заявами кандидата про те, що він «не бачить» Україну в ЄС та НАТО, поки не будуть «вирішені важливі для поляків цивілізаційні питання», тобто врегульовано питання Волинської трагедії. За оцінкою політичного аналітика, заступника директора Центру діалогу імені Юліуша Мєрошевського Лукаша Адамського, «Кароль Навроцький, вважає, що Україна має не лише відповідати Копенгагенським критеріям, включаючи готовність і здатність імплементувати законодавство ЄС, але й вирішити проблемні питання у відносинах з Польщею. Зокрема, він наголошує на питанні оцінки діяльності ОУН-УПА, яке є найбільш болючою історичною темою для поляків, а також на необхідності перепоховання жертв УПА, останки яких знаходяться на полях або в забутих могилах на Волині та Галичині». Таким чином, прямим наслідком перемоги Навроцького може стати посилення в польському політичному порядку денному прив'язки історичної тематики до питання євроінтеграції України.

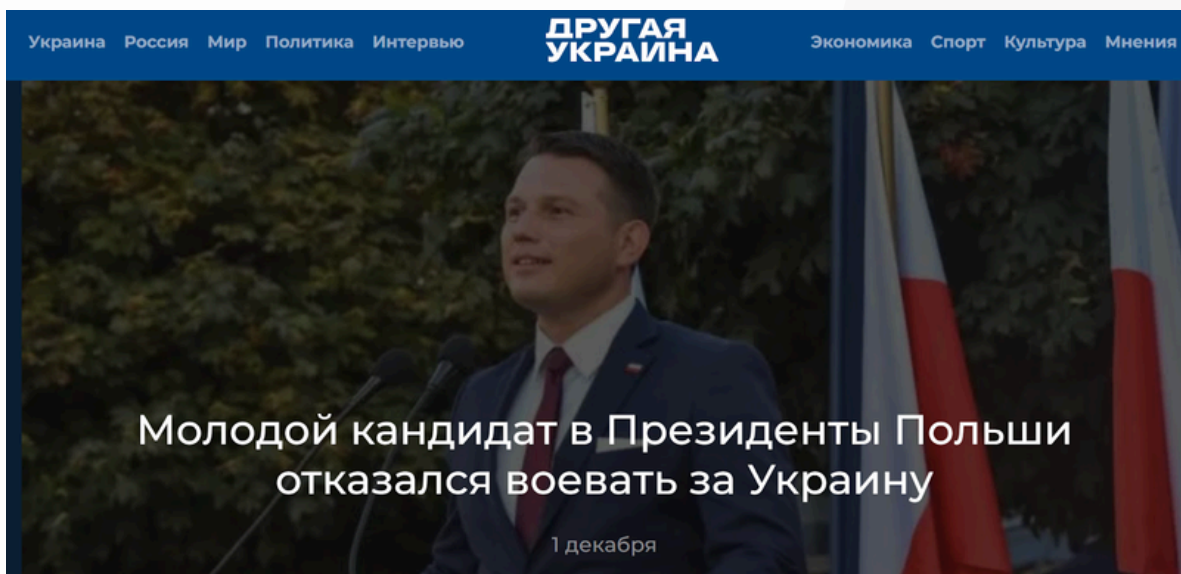
Претендент на президенство від «Конфедерації» Менцен також експлуатує тематику історичної пам'яті, до того ж сповідує більш безкомпромісні підходи. До прикладу, наприкінці лютого 2025 року Менцен і євродепутатка від "Конфедерації" Анна Брилка відвідали Львів. Звідти вони опублікували відео, в якому Менцен заявив, що Україна має "зупинити культ Степана Бандери".

Також політик заявив, що «кошти, виділені Варшавою на відновлення пошкодженої внаслідок воєнних дій інфраструктури у Львові, було відновлено музей Романа Шухевича, відповідального за Волинську різанину». Ці висловлювання спричинили реакцію місцевої влади (мер Львова). Речник МЗС України Георгій Тихий закликав польських політиків утриматися від використання тем, пов'язаних з Україною, у внутрішньополітичній кампанії.

Кандидат на посаду президента Польщі Славомір Менцен на фоні пам'ятника Степану Бандері у Львові (Фото: slawomirmentzen / instagram / скриншот з відео)
Джерело: uacrises.org

При цьому в питаннях російсько-української війни Менцен висловлює обмежену підтримку Україні. Політик зазначає, що вважає Росію загрозою і терористичною державою, а Путіна – злочинцем. Однак при цьому вдається до спекуляцій щодо теми прямої участі Польщі у війні (саме так інтерпретується ініціатива розгортання європейських контингентів в Україні після зупинки бойових дій для гарантування стабільного миру). «Я не дозволю, щоб хоч один польський солдат з'явився в Україні», - заявляв політик. До речі, ці слова Менцена залюбки підхопила російська пропаганда.

Скриншот сайту «Інша Україна» - російського медіапроекту, який координує псевдоукраїнський політик-втікач Віктор Медведчук

Узагальнюючи, слід відзначити, що риторика Менцена щодо України зорієнтована на позицію президента США. Подібний підхід характерний також для «консервативного» кандидата Навроцького. Як відомо, прихильники PiS та «Конфедерації» є найбільш проамериканськи налаштованими (66% виборів PiS називають США ключовим союзником, навіть більш важливим, ніж Велика Британія, Франція, Німеччина або Європейський Союз). Таким чином заяви на адресу України з боку адміністрації Трампа відіграють роль своєрідних дороговказів для представників консервативних та правих кіл Польщі в питаннях відносин з Україною.

Нинішня електоральна кампанія засвідчує, що «Конфедерація» претендує надовго закріпитись в статусі третьої сили в польській політиці. Отож окремо варто зупинитись на ролі цієї партії в формуванні образу України та українців в польському інфопросторі.

Представники «Конфедерації» в агітаційних кампаніях регулярно застосовують антиукраїнські наративи. В 2023 році Конфедерація організовувала ряд протестів під лозунгом «Це не наша війна», а восени того ж року - на початку 2024 її регіональні представники координували протести польських перевізників на польсько-українському кордоні.

Один з лідерів партії Кшиштоф Босак, знаний своєю євроскептичною та антиміграційною позицією, просуває тезу про те, що польська влада надає перевагу економічному добробуту українців, жертвуючи при цьому інтересами поляків: "В Польщі існують спроби нав'язати проукраїнську політкоректність. Але у нас є невирішене питання щодо захоплення транспортного ринку та щодо сільгосптоварів з України". Євроінтеграцію України політик інтерпретує як «загрозу» польській економіці. Як приклад Босак часто наводив запровадження Україною електронних черг для європейських вантажівок, а також закону ЄС, що надає пільги українським перевізникам.

Однак несприйняття України в ЄС не є домінуючим серед виборців цієї партії. За оцінкою Лукаша Адамського, прихильники Конфедерації «не виключають членства України в ЄС чи НАТО, але у своїй передвиборчій риторичі намагаються продемонструвати негативні наслідки». Таким чином, на відміну від PiS, яка зосереджується на тематиці історичної пам'яті, Конфедерація більшу увагу приділяє економічному контексту відносин з Україною, в тому числі щодо питання євроінтеграції.

Серед кандидатів-критиків України, які беруть участь в президентських перегонах, слід також відзначити ультраправого євродепутата Гжегожа Брауна (лідер маргінальної антизахідної партії «Конфедерація польської корони») та депутата Сейму Марека Якубяка (група «Вільні республіканці»). Обоє політиків активно використовують антиукраїнські наративи, зокрема у контексті інтеграції України до ЄС.

До прикладу, в нещодавньому інтерв'ю Якубяк заявив, що, хоча підтримка України в 2022 була виправданою, нині «Україна небезпечна для Польщі». Загрози з боку України, на думку кандидата, полягають в тому, що в Польщу з'їхалися мільйони українців, які експлуатують «великі серця» поляків, а також потенційному вторгненню до Польщі «деморалізованих війною демобілізованих українських військових».

Браун, у свою чергу відомий численними антиукраїнськими випадками. Ілюстративним епізодом є заперечення Брауном злочинів російських військових в Бучі. В жовтні 2024 року під час голосування щодо кредиту для України в Європарламенті Гжегож Браун викрикував «зłodії» на євродепутатів, які підтримали виділення коштів. У своїй промові він назвав уряд у Києві "можливо, одним із найбільш корумпованих і вбивчих режимів для власних громадян в історії Європи".

Славомір Менцен, Гжегож Браун, Кшиштоф Босак (зліва направо),
Фото: wiadomosci.radiozet.pl

Діяльність антиукраїнських медіа в Польщі

Напередодні президентських виборів в Польщі спостерігається помітна інтенсифікація антиукраїнських та проросійських наративів в соціальних мережах. Варто зазначити, що в січні 2025 року в Польщі було 29,0 млн користувачів соціальних мереж (75,6 % населення).

Численні дослідження задокументували сплеск антиукраїнської пропаганди в польській інфосфері протягом 2024 року. Відповідно до спільного звіту фактчекінгової організації Demagog та Інституту моніторингу медіа (IMM), з польськомовних акаунтів було опубліковано майже 327 тис. антиукраїнських записів у 2024 році, що на 13% більше, ніж у 2023 році. Примітно, що обсяг відповідного контексту різко зріс наприкінці 2024 року, співвідносячись із сезоном виборів.

Найбільшою платформою для антиукраїнського контенту в Польщі став X. Тут з'явилися переважна кількість виявлених антиукраїнських публікацій у 2024 році - 85%, тобто 277 тис. твітів або ретвітів.

У Facebook протягом минулого року було розміщено приблизно 8% критичних щодо України постів, - близько 26,6 тис. Згідно зі звітом Demagog/IMM за 2024 рік, найактивнішими акаунтами Facebook, які поширювали антиукраїнську пропаганду, були: офіційна сторінка Гжегожа Брауна, сторінка політичної партії Брауна Konfederacja Korony Polskiej (Конфедерація Корони Польської), сторінка під назвою «Ukrainiec NIE jest moim bratem» («Українець мені НЕ брат»), сторінка націоналістичної організації Marsz Niepodległości (Марш Незалежності) та сторінка ультраправого інтернет-телеканалу wRealu24.

Антиукраїнські дописи в соціальних мережах мали, за оцінками авторів дослідження, понад 75 млн. потенційних переглядів. Для порівняння, у 2023 році зафіксовано близько 290 тис. публікацій антиукраїнського спрямування із сумарним охопленням близько 54 млн переглядів. Таким чином, наведені дані свідчать про ріст охоплення антиукраїнського контенту на майже 40% протягом року.

TikTok швидко став основним джерелом дезінформації серед молодих поляків. Анонімні акаунти TikTok часто поширюють вірусний контент, що зображує українських біженців тягарем для польських платників податків, звинувачуючи уряд у тому, що він нібито надає українцям пріоритет над польськими громадянами у питаннях охорони здоров'я та соціальних виплат.

Можливості TikTok активно застосовує 38-річний кандидат від «Конфедерації» Менцен. Оглядачі польської політики називають його «королем» Тіктоку, адже політик опанував жанр коротких смішних відео, завдяки чому знаходить підхід до молоді. Така тактика вже приносила йому успіх в ході виборчої кампанії до Сейму 2023 року. Хоча в популярній мережі Менцен переважно апелює до економічної тематики чи урядових скандалів, він також висловлював антиукраїнські аргументи. В одному відео TikTok, яке набрало понад 30 тисяч лайків, Менцен заявив, що «ми витрачаємо набагато більше на соціальні виплати для українців, ніж вони тут платять податків».

Чехія

Політична ситуація напередодні виборів

Восени 2025 року в Чехії мають відбутися чергові парламентські вибори. Основною інтригою є можливе повернення до влади Андрея Бабіша, очільника уряду країни в 2017-2021 роках. Так, згідно дослідження, проведеного Politico, перше місце може посісти партія ANO 2011, яку очолює Бабіш. Інші соціологічні опитування також надають перевагу партії экс-прем'єра.

В публічній площині Бабіш відомий як скептик щодо проактивної ролі Праги в сфері військової підтримки України. Так, в ході президентських виборів 2023 року Бабіш зображував свого головного опонента, экс-голову військового комітету НАТО Петра Павела «кандидатом війни», а уряд критикує через “надмірну увагу” до питання підтримки України.

Сьогодні Бабіш позиціонує себе головним прибічником миру в Україні серед чеського політикуму. Свідченням цього є нещодавня заява про те, що справжнє вирішення війни в Україні полягає не в надсиланні додаткових озброєнь, а дипломатії. Таким чином політик зображує себе “миротворцем” на противагу чинній владі, яка в рамках агітації апелює до лідерства Праги в “коаліції боєприпасів”.

Колишній прем'єр-міністр Чехії Андрей Бабиш

Водночас Бабиш продовжує активно критикувати ЄС. До прикладу, на початку минулого року політик підтримав своїх політичних союзників - прем'єр-міністрів Угорщини, Словаччини та Польщі - в питанні заморозки Брюсселем частини фінансування ЄС для країн, які порушують принципи Євросоюзу, зокрема верховенство права. Бабиш звинуватив Єврокомісію у бажанні "вирішувати, хто стане прем'єр-міністром у тій чи іншій країні". Показово, що в Європарламенті ANO входить до ультраправої фракції "Патріоти за Європу", одним з неофіційних лідерів якої є Віктор Орбан.

Після вияву Бабишем солідарності з лідерами Угорщини та Словаччини, парламентські вибори в Чехії почали трактуватись рядом міжнародних оглядачів як вирішальний момент в контексті неприємної для Києва перспективи формування в Центральній Європі міні-блоку країн, на чолі яких перебувають лояльні до Росії політики-євроскептики. Застороги висловлюються стосовно ускладнення використання форматів Вишеградської групи та Ініціативи трьох морів для просування українського порядку денного у відносинах з європейськими країнами.

Також Бабиш відомий критикою перспектив європейської інтеграції України. Ще в лютому 2024 року він заявляв, що не підтримує вступ України до ЄС, назвавши такий сценарій "повною катастрофою". Бабиш критикував уряд Петра Фіали за надмірну, на його думку, допомогу Україні, яка начебто здійснюється за рахунок інтересів чеських громадян. Екс-міністр спирається на зростаюче невдоволення населення, спричинене в тому числі погіршенням економічної ситуації. До прикладу, політик просуває наратив про економічну шкоду, яку підтримка України завдає країнам Європи.

Ймовірно, в ході осінньої парламентської кампанії партія ANO може експлуатувати тему загрози війни через високий рівень підтримки України, яку здійснює чинний уряд та президент Чехії.

Президент Чехії Петр Павел під час візиту до України відвідав виробництво штурмових гвинтівок Bren-2 за ліцензією компанії Česká Zbrojovka (22 березня, 2025).
Джерело: glavcom.ua

Однак станом на початок поточного року представники ANO публічно демонструють підтримку Україні, що може свідчити про перегляд або коригування позиції партії. До прикладу, в січні 2025 року перший заступник голови ANO Карел Гавлічек в ході зустрічі з послом України в Чехії запевнив, що підтримка України з боку його партії не зміниться у випадку приходу до влади.

Заява Гавлічека важлива з огляду на те, що він є головою «тіньового (опозиційного) уряду» та станом на зараз вважається одним із кандидатів на посаду прем'єр-міністра. Втім варто відзначити, що позиція політика на момент зустрічі з українським дипломатом була продиктована бажанням продемонструвати прихильність до ініціативи Білого дому щодо «швидкого завершення конфлікту». Вочевидь, в умовах затягування переговорного процесу і посилення розбрату у відносинах США та ЄС представникам ANO доведеться коригувати риторику щодо російсько-української війни.

Однак, ймовірно, в основі передвиборчої адженди партії залишиться критика чинного уряду через допомогу Україні, яка, з позиції ANO, часто здійснюється «за рахунок» економічних інтересів чеських громадян. Так, невдовзі після зустрічі з українським послом Гавлічек заявив, що (у випадку приходу до влади) ANO не продовжить ініціативу з боєприпасами для України. Також опозиція, може спробувати актуалізувати тезу про корупційну складову довкола «коаліції боєприпасів», яку очолює Чехія. Так, нещодавно Гавлічек висловив сумніви щодо якості та ціни снарядів: «У нас є інформація з військового сектору, що якість не ідеальна і що це просто дуже дороге».

В той же час, повернення до влади партії Бабіша станом на сьогодні не виглядає наперед вирішеним питанням. Попри лідерство ANO в соціологічних опитуваннях, (наприкінці березня рейтинг партії складає 33.7%) чинна більшість зберігає шанси на перемогу завдяки коаліційним домовленостям з союзними партіями.

Опитування, проведене STEM для CNN Prima NEWS у березні, віддає друге місце з показником 17,3 % провладній коаліції «Разом» (Spolu) - об'єднанню партій ODS, TOP09 та KDU-ČS. На третій позиції партія «Мери та незалежні» (STAN) (поточний рейтинг - 10,6 %), яка також входить до урядової більшості. Сукупно рейтингу двох партій недостатньо для протистояння ANO, особливо враховуючи потенційний союз останньої з право-популістичною партією SPD. Ситуація для чинного уряду ускладнюється у зв'язку з тим, що на відміну від попередніх виборів, союз Spolu з «Чеською піратською партією» («Pirátská strana») малоймовірний після виходу цієї політсили зі складу уряду у вересні минулого року. Окрім того, потрапляння “піратів” до наступного скликання парламенту залишається під сумнівом, враховуючи непереконливі результати партії в 2024 році за підсумками виборів до Європейського парламенту та місцевих виборів у Чехії.

Отож, ймовірно, восени “золоту акцію” чеської політики розіграють між собою політсили, які відзначаються найбільш критичною позицією щодо України та відносин з ЄС.

Чехія: антиукраїнські сили об'єднуються напередодні парламентських виборів

Наприкінці березня на крайньому правому фланзі чеської політичної сцени була створена передвиборча коаліція чотирьох партій: «Свобода і пряма демократія» (SPD), «Вільні», «Триколог» та «Закон, Повага, Компетентність» (PRO).

Лідерство в цій коаліції належить SPD, оскільки партія має найбільший рейтинг (бл. 9% за даними STEM) та представлена в парламенті. Інші три політсили разом набирають приблизно 5% підтримки і поодиночі не змогли б подолати виборчий бар'єр. Таким чином, скоріш за все, восени представники “Вільних”, “Триколора” та PRO балотуватимуться за списком SPD.

Президент Чехії Петр Павел під час візиту до України відвідав виробництво штурмових гвинтівок Bren-2 за ліцензією компанії Česká Zbrojovka (22 березня, 2025).
Джерело: glavcom.ua

Партія «Свобода і пряма демократія» (SPD) відома послідовним просуванням проросійських поглядів. Щодо питання російсько-української війни, Томіо Окамура пропонує досягти миру без подальшої підтримки України, декламуючи, що «поганий мир кращий, ніж відсутність миру».

Але найчастіше об'єктами атак Окамури стають саме українці в Чехії, оскільки питання мігрантської політики є ключовими в рамках адженди SPD. Згідно нещодавніх висловлювань політика, «українські біженці повинні повернутися в Україну, щоб чинити тиск на свій уряд з метою припинення війни». Інколи заяви Окамури неприховано дублюють наративи російської пропаганди. До прикладу, ще в 2023 Окамура заявляв, що українці, які перебувають в Чехії, «святкують вбивство чехів та євреїв». Ця заява була зроблена після скандалу з вечіркою імені Степана Бандери, яку дві біженки з України хотіли влаштувати як захід для збору коштів для ЗСУ.

Не менш непримиренну позицію щодо України займає молодший партнер по передвиборчій коаліції правих Інджіх Райхл, голова партії PRO. Варто зазначити, що PRO з моменту заснування (влітку 2022) заявила про себе через критику уряду Фіали за «надмірну» підтримку України під час російського вторгнення. В агітаційних матеріалах Райхл висловлює однозначну позицію - «Я не згоден зі вступом України в НАТО та ЄС. Вступ до НАТО загрожував би нашій безпеці, вступ до ЄС – нашій економіці, якості продуктів харчування та ринку праці. Тому кожен політик, який підтримує ці кроки, ставить на пріоритет інтереси України над інтересами Чехії».

Приклад критики ідеї євроінтеграції України в агітації лідера партії PRO Інджіха Райхла, 2025, (Цитата: «Я не згоден зі вступом України в НАТО та ЄС. Вступ до НАТО загрожував би нашій безпеці, вступ до ЄС – нашій економіці, якості продуктів харчування та ринку праці. Тому кожен політик, який підтримує ці кроки, ставить на пріоритет інтереси України над інтересами Чехії».)
Джерело: facebook.com

На лівому фланзі політичного спектру Чехії утримує позиції партія «Stačilo!» («Досить!»). Політсила була створена у 2023 році як виборча коаліція Комуністичної партії Чехії та Моравії (KSČM), Партії демократичного соціалізму – Об'єднання незалежних (SD-SN) та Чеської національно-соціальної партії (ČSNS).

Щодо України партія експлуатує пацифістську риторику, маніпулюючи страхом війни. До прикладу, Яна Туроньова, представник «Stačilo!» в Південночеському краї заявляє на офіційній сторінці партії в Facebook, що “нелегальна зброя з України загрожує нашій безпеці”. Перший заступник голови Stačilo! та член Європейського парламенту Ондржей Достал також відтворює наративи розпропаганди. “Україна – ще один епізод у довгій історії проксі-війн між США та Росією” - такий головний лейтмотив нещодавнього посту політика в соціальних мережах.

Партійний постер зображує агітатора, який носить знак із зображенням георгіївської стрічки – символу російської агресії (Джерело: <https://www.facebook.com/stacilo.cz>).

Яна Туроньова, представник «Stačilo!» в Південночеському краї заявляє на офіційній сторінці партії в Facebook, що “нелегальна зброя з України загрожує нашій безпеці”

В агітаційних матеріалах партії містяться поширюються нерепрезентативні опитування про надсилання чеських солдат до України. Також в програмних заявах чеських лівих містяться обіцянки “відхилити фінансування озброєнь з бюджету ЄС, спроби створити спільну європейську армію та подальше надсилання зброї в Україну.

Партія також розігрує тему пам'яті Другої світової в руслі кремлівських методичок. Так, у представників політсили викликав обурення демонтаж назв Москва та Мінськ з Алеї міст-героїв в Київському музеї війни. У зв'язку з цим чеські комуністи поширили абсурдну заяву на сторінці Stačilo! в Телеграмі: «режим Зеленського відмовляється від ролі переможців, від своєї історії, славетних традицій і пам'яті героїчних предків, що є варварством і злочином проти власного народу».

Діяльність антиукраїнських медіа в Чехії

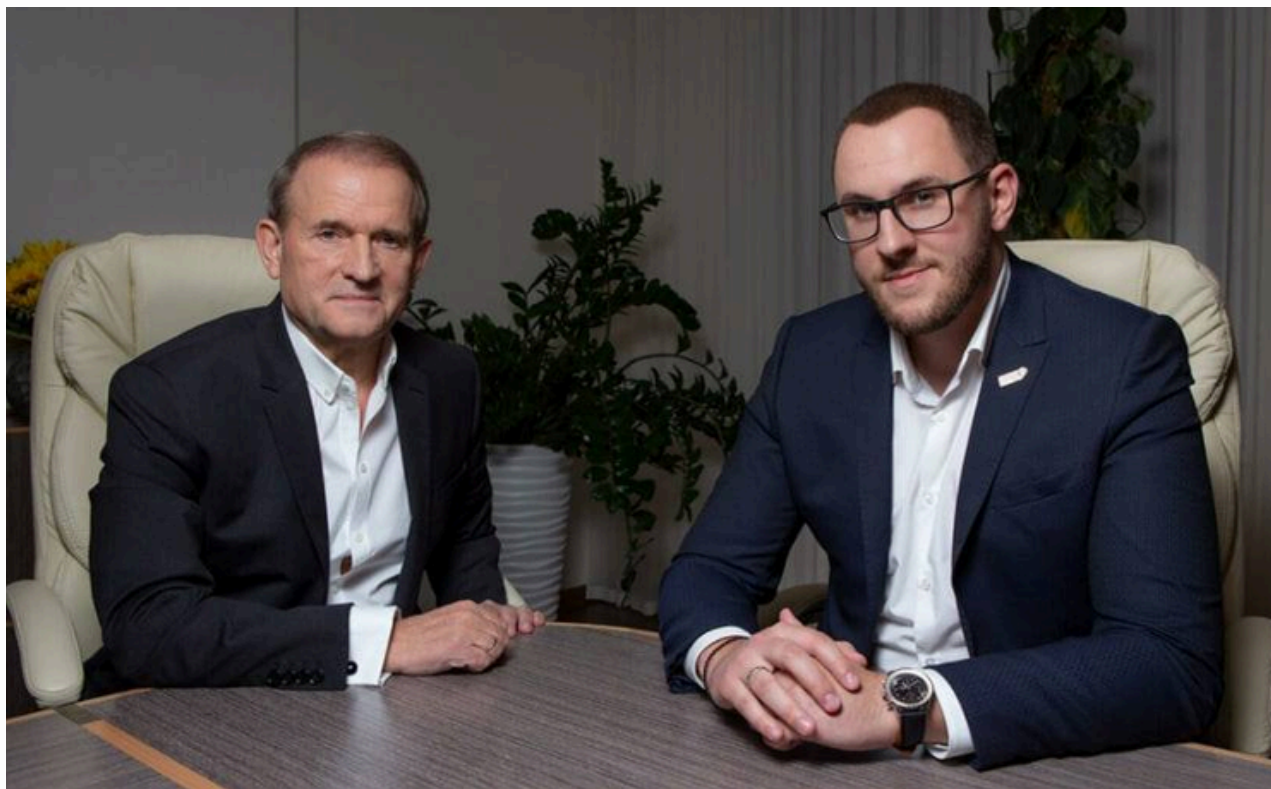
Окрім політичних діячів, одним з інструментів розповсюдження проросійських наративів в Чехії є соціальні мережі та “підставні” новинні сайти.

В актуальних дослідженнях, присвячених проблемі поширення російської дезінформації в медіа-середовищі Чехії, найчастіше фігурують такі новинні ресурси як cz24.news, aeronet.news, novarepublika.cz, Protiproud.info. Показово, що ці медіа розвивають канали в Телеграмі (аудиторія деяких євроскептичних чеських ресурсів в цій соцмережі сягає десятків тисяч користувачів).

Серед “маркерів” про-Кремлівських ресурсів можна виділити декілька тенденцій:

- Публікація контенту, який відбілює діяльність Кремля та виставляє Росію у привабливому світлі
- Дублювання чеською мовою текстів та новин, які публікують російські ЗМІ
- Просування дискредитаційних матеріалів щодо України та українців в Чехії
- Маніпулювання темою загрози прямої війни НАТО з РФ.
- Координація інформаційної політики та адженди (взаємне цитування) між різними сайтами проросійської спрямованості

В той же час варто відзначити, що за період 2023-24 років чеська влада та спеціальні служби мають успішний досвід викорінення спроб Росії використовувати Чехію як хаб для інформаційних операцій в Європі. Найбільш резонансним став кейс мережі “Голос Європи” (Voice of Europe). Цей проєкт видавав себе за незалежне медіа, яке базується в Празі. Насправді Кремль використовував “Голос Європи” для розповсюдження дискредитаційних матеріалів та “куплених” статей, що просувають проросійські наративи. Також через дану мережу відбувалось корумпування європейських політиків напередодні виборів до Європарламенту. Серед спонсорів “Голосу Європи” був наближений до російського керівництва олігарх та політик Віктор Медведчук.

Спонсор Voice of Europe Віктор Медведчук та медіа-менеджер, куратор пропагандистської мережі в Чехії в 2023-24 роках Артем Марчевский.

Весною 2024 року діяльність “Голосів” було викрито та зупинено завдяки співпраці чеських і польських правоохоронців. У зв'язку з цією справою, уряд Чехії та Євросоюз запровадили санкції проти Медведчука та його кишенькового пропагандиста Артема Марчевського, який був головним менеджером ресурсу.

Окрім прихованої роботи зі створення підставних медіа, Кремль використовував також більш “традиційні” способи просування пропаганди, такі як підкуп. Згідно розслідування Служби безпеки та інформації Чехії (BIS), Росія сплачувала своїм “агентам” за поширення про-кремлівських наративів у публічному просторі. Джерелом пропаганди виступав Російський культурний центр у Празі.

Одним з найпомітніших кейсів російської пропаганди в маргінальних чеських ЗМІ стало розпалювання ворожнечі до українських біженців під час повені (вересень 2024). Серед “теорій змов” в Facebook поширювались фейки про те, що українці буцімто відмовлялися допомагати громадянам Чехії справлятися з наслідками повеней. Метою цих вкидів було продемонструвати невдячність українських біженців які, отримуючи прихисток, відмовляються допомагати чехам у скрутному становищі. Також розповсюджувались фейки про те, що в Чехії не вистачає коштів на підтримку людей, які постраждали від повені через значне економічне навантаження спричинене гуманітарною та військовою допомогою України. Така стратегія покликана викликати обурення громадян Чехії та призвести до зниження рівня прихильності чехів до українців.

Станом на 2025 рік, Facebook є найбільш популярною соціальною мережею в Чехії. Таким чином, можливість розповсюдження російської пропаганди тут становить значну небезпеку через можливість охопити значну кількість користувачів. Випадок з розповсюдженням фейків щодо начебто неготовності українців допомагати чехам під час повені, також сигналізує про використання місцевих інфлюенсерів для розповсюдження дезінформації. Аналітикиня програми регіональної безпеки Празького інституту досліджень безпеки (PSSI), Крістіна Шефчикова, коментуючи особливості російської дезінформаційної кампанії у Чехії, зазначила, що така модель базується на швидкій адаптації до популярних трендів та способів представлення інформації, а також дає можливість імплемувати нові способи розповсюдження потрібних наративів. Окрім цього, ризики подібного формату полягають також у можливості швидко адаптувати його для інших соціальних платформ.

Російська пропаганда розповсюджувалась у чеському інформаційному просторі також за допомогою месенджера Telegram. Згідно дослідження PSSI, Telegram став осередком конспірологічних теорій та радикальних спільнот в Чехії. Цей простір використовується російськими пропагандистами для популяризації російської культури та створення просторів, де поширюються про-кремлівські наративи. Зокрема, небезпеку становлять анонімні канали, які видають себе за новинні медіа та часто являють собою прикриття для підсанкційних російських ЗМІ. Прикладом може слугувати кейс, який відбувся під час попередніх виборів у 2023 році. Тоді Telegram-канал неСТ24, який виявився прикриттям для російської медіа-платформи “Спутнік” (платформа, яка перебуває під санкціями через розповсюдження дезінформації та пропаганди) опублікував фейкове відео, в якому президент Петр Павел заявив, що Чехія має вступити у війну проти Росії.

ВИСНОВОК

головні антиукраїнські наративи, що шкодять ідеї євроінтеграції України

Росія сприймає євроінтеграційні прагнення країн, що історично перебували в орбіті її геополітичного впливу, як серйозну загрозу імперським амбіціям.

Водночас в ряді країн ЄС регулярно звучать голоси противників розширення ЄС, зокрема в контексті євроінтеграції України. Ці настрої Росія використовує для поширення дестабілізуючого впливу на країни Європи та втручання у внутрішню політику держав ЄС. Наслідком поширення проросійської дезінформації може бути дезорганізація підтримки європейської інтеграції України з боку ряду урядів країн ЄС. Дана загроза виходить за рамки переговорного процесу між Києвом та Брюсселем, оскільки в умовах повномасштабної війни відносини України з сусідніми державами набувають критично важливого значення для підтримки економічної стабільності і забезпечення безперервності військової допомоги.

Антиукраїнські тези, які є поширеними в Польщі, Румунії та Чехії напередодні виборів 2025 року, зосереджуються довкола декількох наративів. Всі вони шкодять позитивному сприйняттю ідеї євроінтеграції України з боку європейських суспільств. В той же час, варто відзначити, що в інформаційному просторі Польщі, Румунії та Чехії станом на зараз відсутні таргетовані дискредитаційні кампанії проти переговорів України з ЄС. Серед основних причин можна виділити такі:

- Фокус на темі війни та пошук шляхів мирного врегулювання переважає в суспільній увазі проблематику інтеграції України в ЄС.
- Членство України в ЄС сприймається європейськими суспільствами як віддалена в часі подія, яка не має прямого впливу на економічний та політичний стан окремих країн.
- Тема євроінтеграції України сприймається через призму окремих питань двосторонніх відносин, зокрема експорту української агропродукції, статусу і пільг українських біженців.
- Брак системної інформаційно-просвітницької роботи з місцевими суспільствами щодо теми членства України в ЄС обумовлює низький суспільний інтерес.

Попри це, можна виокремити ключові наративи, що підривають довіру до європейської інтеграції України в суспільствах її країн-сусідів ЄС. Як засвідчує проведений в рамках даного дослідження аналіз, зазначені тематики активно артикулюються право- та лівопопулістичними політиками в Польщі, Румунії та Чехії напередодні виборчих кампаній 2025 року.

Вепонізація страху війни – апеляція до фобії прямого збройного конфлікту НАТО з Росією у випадку розгортання європейських контингентів в Україні наразі є доволі поширеною тактикою критики влади в риториці опозиційних сил Польщі, Румунії та Чехії. В даному питанні помітне співпадіння риторики як ультраправих, так і лівих партій та політиків. При цьому ігноруються навіть офіційні заяви представників урядів трьох країн про відсутність таких намірів, особливо в умовах гарячої фази війни.

Заклики про недопущення участі військовослужбовців в місії в Україні напередодні виборів пояснюється непопулярністю даної ініціативи серед переважної більшості виборців в Польщі, Румунії та Чехії (згідно даних опитувань 70-80% респондентів висловлюються проти). Також даний наратив негативно впливає на сприйняття євроінтеграції України, оскільки серед європейських аудиторій може формуватись стійке переконання, що приєднання України до ЄС може спровокувати війну за участі їхніх країн.

Дискредитація українських біженців – На початку повномасштабного вторгнення європейські суспільства демонстрували солідарність з біженцями з України. Але впродовж наступних років російська пропаганда та місцеві популісти доволі успішно вмонтували питання шукачів притулку з України в загальноєвропейський дискурс щодо міграційної політики. Як наслідок, в польському, румунському та чеському медіапросторі поширені тези про те, що виплати та пільги українським біженцям створюють надмірне навантаження на національну економіку та становить потенційну загрозу національній безпеці. При цьому пропаганда зазвичай масштабує окремі, зазвичай незначні побутові ексцеси за участі українців в країнах їхнього перебування. Таким чином створюється загальний фон «конфлікту культур» і наратив про нездатність українців адаптуватись до життя в країнах ЄС.

Новелою виборів 2025 року в Чехії та Польщі стали маніпуляції антиукраїнських сил стосовно «ризиків» інфільтрації значної кількості екстремістських військовослужбовців ЗСУ після завершення активної фази війни. Попри те, що жодних раціональних обґрунтувань цієї вигаданої загрози не існує, вона активно циркулює в рамках агітації політиків-популістів в Чехії та Польщі.

Використання теми українських біженців в рамках політичних кампаній є потенційною загрозою для росту загального неприйняття інтеграції України в економічному та культурному аспекті. Надалі антиукраїнські сили можуть формувати серед європейських аудиторій фобію, що внаслідок приєднання України до ЄС їхні країни зіштовхнуться зі ще більшими економічними негараздами через «наплив» українців в їхні країни.

«Членство України в ЄС поглибить економічну кризу» - наступним поширеним наративом, що використовується в ході виборчих кампаній, є пов'язування економічних труднощів з допомогою Україні. Інфляція, зокрема ріст цін на енергоносії та продукти харчування пропаганда спрощено пояснює виключно війною та антиросійськими санкціями.

Проблема комунікації і обґрунтування економічної привабливості приєднання України до ЄС особливо гостро стоїть в Польщі та Румунії, оскільки місцеві аграрії відчують ризики, пов'язані з відкриттям українського сільськогосподарського ринку для Європи. Правопопулістині політсили в обох країнах орієнтуються в тому числі на виборця з сільських районів, тому даний наратив залишатиметься в їхньому арсеналі впродовж всього періоду переговорів України з ЄС.

Питання національної пам'яті – історичні наративи апелюють до національних образ і ностальгії. У випадку Румунії ідея про те, що такі території як Північна Буковина, Південна Бессарабія, острів Зміїний мають бути відторгнутими від України донедавна вважалась забавкою маргінальних політиків. Однак ріст популярності правих популістів, а також озвучування територіальних претензій нещодавнім лідером соціологічних опитувань Джорджеску вказує на негативну для України тенденцію в суспільних настроях.

Малоймовірно, що територіальне питання стане безпосередньою перешкодою на шляху України до ЄС, однак може вплинути на загальне ставлення до нашої країни (в контексті інших двосторонніх питань) з боку частини румунського суспільства. Також даний наратив радикалізує ставлення румунського політикуму та суспільства до питань, пов'язаних з румунською меншиною в Україні та статусу румунської мови.

У випадку україно-польських відносин, динаміка розвитку історичного наративу залежить від результатів президентських виборів. У випадку перемоги кандидатів від опозиції (PiS або «Конфедерація»), ймовірно, відбудеться загострення історичних протиріч. Відповідно, це розмиватиме підтримку Києва з боку Варшави на євроінтеграційному треку.

Експертне опитування

У зв'язку з поширенням в медіа Польщі, Румунії та Чехії наративів, які дискредитують ідею європейської інтеграції України в очах місцевих суспільств, Український кризовий медіа центр провів експертне опитування методом анкетування. Опитування проведене в межах проєкту «Європейська інтеграція України та вибори в країнах ЄС. Інформаційний аспект».

У дослідженні взяли участь понад 115 журналістів, науковців, політологів, експертів з інформаційної безпеки з Чеської Республіки, Польщі та Румунії. Опитування проводилося з 10 по 20 березня 2025 року.

Метою опитування є з'ясування сприйняття експертною спільнотою Чехії, Польщі та Румунії тенденцій та динаміки медійного висвітлення європейської інтеграції України в інформаційному просторі їхніх країн.

Серед іншого, респондентам було запропоновано відповісти на такі **питання**:

- Оцініть рівень небезпеки російського інформаційного втручання у виборчий процес (в контексті виборів).
- Наскільки актуальною є тема європейської інтеграції України в інформаційному дискурсі Чеської Республіки / Польщі / Румунії станом на березень 2025 року?
- Чи очікуєте ви, що тема розширення ЄС, зокрема вступ України, буде використана політичними акторами в рамках виборчих кампаній?
- Чи присутні в традиційних медіа (телебачення, преса, радіо) або соціальних платформах (Facebook, TikTok, X тощо) маніпулятивні наративи та дезінформація, що пов'язані з темою євроінтеграції України?
- Який вплив може мати гіпотетичне розміщення військового контингенту вашої країни на території України (після підписання мирної угоди) на суспільну думку щодо вступу України до ЄС?

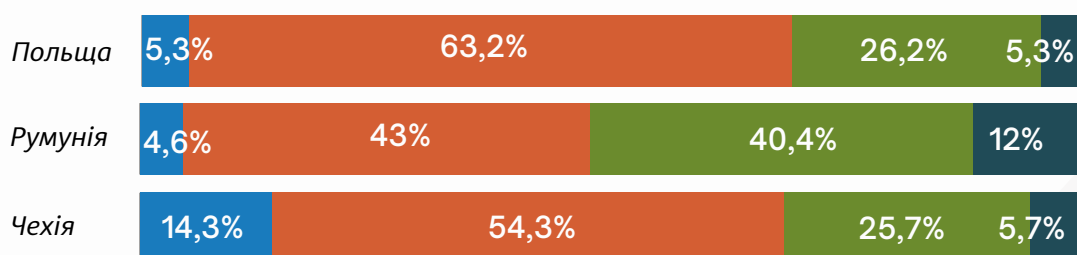
Результати експертного опитування:

Рівень небезпеки російського інформаційного втручання у виборчий процес та волевиявлення народу (в контексті виборів)

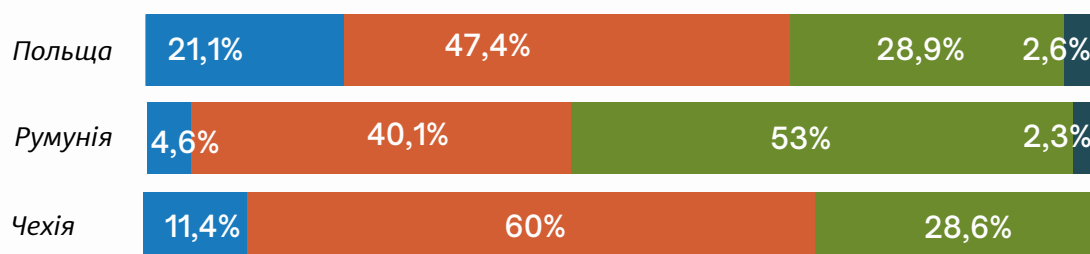
- Високий рівень (можливий суттєвий вплив на результати виборів)
- Помірний рівень (вплив є обмеженим і навряд чи суттєво змінить результати виборів)
- Низький рівень (мінімальний вплив на виборчий процес, майже не впливає на підсумки)
- Немає загрози для виборчого процесу

Присутність теми європейської інтеграції України в медіапросторі Польщі, Румунії та Чехії

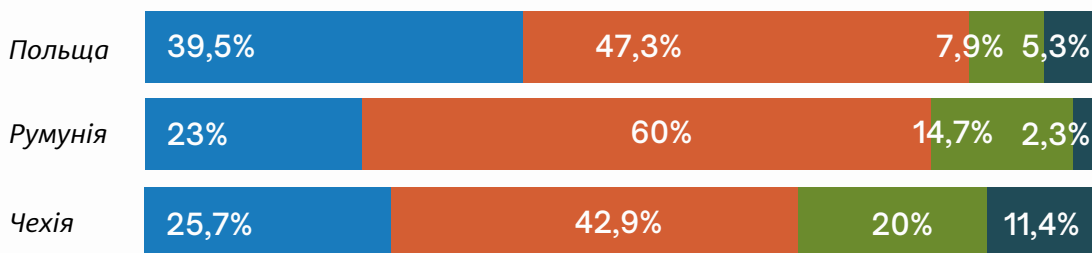
- Так, вона постійно присутня
- Так, іноді привертає увагу медіа залежно від новин та подій
- Ні, але може стати більш актуальною залежно від ходу переговорів щодо членства України в ЄС
- Ні, медіа не приділяють увагу цій темі

Чи тема розширення ЄС, зокрема вступ України, буде використана політичними акторами в рамках виборчих кампаній?

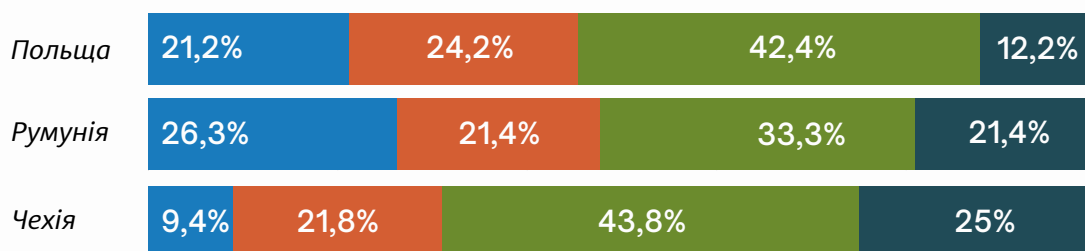
- Так, це може стати однією з основних тем, пов'язаних із зовнішньою політикою
- Може епізодично набувати актуальності (залежно від подій)
- Ця тема не отримає суттєвої уваги
- Важко сказати

Присутність в традиційних медіа або соціальних платформах маніпулятивних наративів та дезінформації, що пов'язані з темою євроінтеграції України

- Так, я бачу цілеспрямовані та скоординовані операції
- Кампанії проти вступу України до ЄС є фрагментарними та періодичними
- Ні. Тема вступу України до ЄС не є об'єктом маніпуляцій та дезінформації
- Важко сказати

Вплив гіпотетичного розміщення військового контингенту Польщі / Румунії / Чехії на території України (після підписання мирної угоди) на суспільну думку щодо вступу України до ЄС?

- Підтримка європейської інтеграції України зростає
- Підтримка залишиться на нинішньому рівні
- Вступ України до ЄС стане менш популярним
- Я не бачу зв'язку